

ambtenaren in die provincie bij moeilijke kwesties contact zouden moeten zoeken met de betrokken commissaris der koningin 'als hoogste voor hen bereikbare Nederlandse autoriteit'. Daarmee had de regering het denkbeeld afgewezen dat in de kring der commissarissen der koningin gerezen was: hen bij voorbaat aan te wijzen als 'centraal bestuur' in het bezette deel des lands. Deze gedachtenwisseling had plaats gevonden met het oog op een situatie waarbij een deel van Nederland bezet, een ander deel nog vrij zou zijn – een situatie die, even van Zeeland afgezien, op 15 mei niet meer bestond. Die dag hield Bosch van Rosenthal een krachtige toespraak tot de ambtenaren van zijn Utrechtse griffie. 'Wij zijn in oorlog', zei hij ongeveer,

'Duitsland is onze vijand; die dit niet voelt, is geen Nederlander. De ambtenaren zijn een deel van het Nederlandse gouvernement . . . Ons land verkeert in dezelfde toestand als België tussen 1914 en 1918. Het kanon zwijgt, het geweer is neergelegd, maar de andere wapens: zwijgen en onze waardigheid, hebben wij niet neergelegd. Die zich daaraan niet houdt, zal zulks niet vergeven worden'¹

– en bij die laatste woorden 'ging zijn gebalde vuist in de hoogte.'²

In gelijke geest sprak hij een dag later een aantal Utrechtse hoogleraren toe; maar hun deelde hij toen ook mee dat de commissarissen der koningin vóór 10 mei

'nadrukkelijk gevraagd (hadden), bij wie het gouvernement geconcentreerd zou zijn, indien onverhoopt als gevolg van oorlogsgeweld het contact met de regering zou zijn verbroken. Er werd toen geantwoord dat in dat geval alle Nederlandse autoriteiten zich in verbinding hebben te stellen met de gouverneur hunner provincie, als drager van het hoge gezag.'³

'Drager van het hoge gezag' was niet hetzelfde als 'hoogste voor hen bereikbare autoriteit', de formulering welke van Boeyen gebruikt had. Was eenmaal het gehele land bezet, dan zouden ook andere hoge autoriteiten bereikbaar zijn: de secretarissen-generaal bijvoorbeeld. Zij waren evenwel in de visie van Bosch van Rosenthal 'ambtenaren, zij het dan ook hoge ambtenaren, doch aan wie ten enenmale 'regeren' vreemd was.'⁴

¹ T. Vorstius Kruyff: 'De provinciale griffie van Utrecht in het begin van de Duitse bezetting', p. 3 (Doc II-811 E). ² G. van Arkel: 'Aantekeningen', I, p. 4 (Doc I-37 A, 2-1). ³ Rijksuniversiteit Utrecht, *Senatus contractus*: verslag van de vergadering van 16 mei 1940 (Collectie-Geyl). ⁴ Brief, 20 jan. 1942, van L. H. N. Bosch van Rosenthal aan A. M. I. J. baron van Wijnbergen (*Enq.*, punt b-c-d-e, gestenc. bijl. 278).